

експоненційному характері, тобто це швидкоплинний процес.

Соціально-філософські статуси понять «глобалізація» і «технологізація» об'єктивно взаємообумовлені тим, що в основі глобалізаційних процесів у суспільстві лежать процеси універсалізації ролі технічних і технологічних регуляторів суспільних відносин.

Детермінація глобалізаційних процесів технологізацією суспільства носить не сутнісно-однофакторний (технологічний детермінізм), але системно-структурний характер. Технологізація стає не просто фактором, що впливає на суспільство, але самою «тканиною» соціального. Глобалізація виявляється можливою при новому «синтетичному» індивіді і реалізується через нього.

Перспективами подальших досліджень є дослідження технологічної основи глобалізаційних процесів. Адже подібне осмислення поняття глобалізації створює більш чіткі уявлення про глобалізацію, що дозволяє, зокрема, критично аналізувати інформацію, що надходить через ЗМІ, політичні та пропагандистські гасла, краще розуміти природу подій, що відбуваються, прогнозувати можливі варіанти їх розвитку.

Список використаних джерел

1. Бауман З. Глобалізація. Последствия для человека и общества. – М.: Весь мир, 2004. – 188 с.
2. Бек У. Что такое глобалізація? – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
3. Гидденс Э. Последствия современности. – М.: Практис, 2011. – 343 с.
4. Глобалистика. Персоналии, организации, издания: энцикл. справ. / Редкол.: И. В. Ильин, И. И. Мазур, А. Н. Чумаков. – М.: Альфа-М, 2012. – 432 с.
5. Єрмоленко В. А. Глобалізація і безпека розвитку: навч. посіб. / В. А. Єрмоленко. – Черкаси: Вертикаль, 2012. – 335 с.
6. Кальной И. И. Феномен ответственности в мире тотальной глобалізації: [монографія] / И. И. Кальной, С. Г. Чукин, А. В. Горбань, Е. А. Когай, И. Д. Осипов; ред.: И. И. Кальной, А. В. Горбань; Тавр. нац. ун-т им. В. И. Вернадского, Нац. акад. природоохран. и курорт. стр-ва. – Симф.: Ариал, 2013. – 408 с.
7. Сарайкина Г. С. Глобалізація в современном мире / Электронный ресурс. – Режим доступа: http://new.philos.msu.ru/uploads/media/12_Saraikina_G.S_Globalizacija_v_sovremennom_mire.pdf. – С. 167-177.
8. Чумаков А. Н. Глобалізація. Контуры целостного мира. – М.: Проспект, 2005. – 430 с.
9. Giddens Anthony. The Consequences of Modernity. – Cambridge: Polity Press, 1990.
10. Sklair L. Sociology of the Global System. – Hemel Hempstead, 1991.
11. Robertson R. Globalization: Social Theory and Global Culture. – London, 1992.

References

1. Bauman Z. Globalizacija. Posledstvija dlja cheloveka i obshhestva. – M.: Ves' mir, 2004. – 188 s.
2. Bek U. Chto takoe globalizacija? – M.: Progress-Tradicija, 2001. – 304 s.
3. Giddens Je. Posledstvija sovremenosti. – M.: Praktis, 2011. – 343 s.
4. Globalistika. Personalii, organizacii, izdanija: jencikl. sprav. / Redkol.: I.V. Il'in, I.I. Mazur, A.N. Chumakov. – M.: Al'fa-M, 2012. – 432 s.
5. Jermolenko V.A. Globalizacija i bezpeka rozvytku: navch. posib. / V.A. Jermolenko. – Cherkasy: Vertykal', 2012. – 335 s.
6. Kal'noj I.I. Fenomen otvetstvennosti v mire total'noj globalizacii: [monografija] / I.I. Kal'noj, S.G. Chukin, A.V. Gorban', E.A. Kogaj, I.D. Osipov; red.: I.I. Kal'noj, A.V. Gorban'; Tavr. nac. un-t im. V.I. Vernadskogo, Nac. akad. prirodooхран. i kurort. str-va. – Simf.: Arial, 2013. – 408 s.
7. Saraikina G.S. Globalizacija v sovremennom mire / Jelektronnyj resurs. – Rezhim dostupa:

http://new.philos.msu.ru/uploads/media/12_Saraikina_G.S_Globalizacija_v_sovremennom_mire.pdf. – S.167-177.

8. Chumakov A.N. Globalizacija. Kontury celostnogo mira. – M.: Prospekt, 2005. – 430 s.
9. Giddens Anthony. The Consequences of Modernity. – Cambridge: Polity Press, 1990.
10. Sklair L. Sociology of the Global System. – Hemel Hempstead, 1991.
11. Robertson R. Globalization: Social Theory and Global Culture. – London, 1992.

Chechelnitsky A.V., graduate student, Odessa National Maritime University (Ukraine, Odessa), gileya.org.ua@gmail.com

Globalizational processes in modern society

The article discusses the history of models of globalizational processes, the range of phenomena, which include certain definitions of globalization and globalizational processes. The essence of globalizational processes in a society with social and philosophical point of view, determination of globalizational processes bay technologization and modernization of society are considered.

Keywords: globalization, technologization, globalizational processes, transformation processes, postglobalization, modernization.

Чечельницький А. В., аспірант, Одеський національний морський університет (Україна, Одеса), gileya.org.ua@gmail.com

Глобализационные процессы в современном обществе

Рассмотрена история развития моделей глобализационных процессов, диапазон явлений, к которым относятся те или иные определения глобализации и глобализационных процессов. Определена сущность глобализационных процессов в обществе с социально-философской точки зрения, рассмотрены детерминация глобализационных процессов технологизацией и модернизацией общества.

Ключевые слова: глобализация, технологизация, глобализационные процессы, трансформационные процессы, постглобализация, модернизация.

* * *

УДК 1:13:130.2

Смірнова О. Д.

аспірантка кафедри філософської антропології, філософії культури, Інститут філософської освіти та науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), tg88@bigmir.net

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТЬ «ІДЕНТИЧНІСТЬ» ТА «КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ» В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ

Визначаються концептуальні засади підходів до визначення понять «ідентичність» та «культурна ідентичність» в історії європейської філософії. В ході історичного дискурсу, у статті феномен ідентичності розкривається в якості онтологічної та гносеологічної категорії, що значно розширює методологічний аспект його дослідження в контексті проблеми кризи культурної ідентичності.

Ключові слова: ідентичність, культурна ідентичність, ідентифікація, Его-ідентичність, самість, психоаналіз.

Зважаючи на те, що етимологія понять «ідентичність» та «культурна ідентичність» не є зовсім чіткою, статтю присвячено концептуальному аналізу розвитку даних понять в історії європейської філософії та виявленню їх корелятивів в контексті проблеми кризи культурної ідентичності. У статті здійснюються компаративістський аналіз понять «ідентичність» та «ідентифікація» в рамках психоаналітичної традиції.

Переважна більшість наукових праць вказує на те, що в якості міждисциплінарного наукового терміну «ідентичність» вперше постає в роботах Е. Еріксона [2;4;9]. Проте, коли виникає сам термін «ідентичність»? Український дослідник В. Попов скептично відповідає на це запитання: «У чисельних україно- та російськомовних наукових трактатах, дисертаціях, статтях, присвячених «модній темі» ідентичності, та й у

словниках не можливо знайти ні того, коли й за яких обставин виникає це слово, де воно вперше згадується, ні того, хто винайшов або вперше використав його» [9, с. 463]. Вперше поняття «ідентичність» було використано в працях В. Тернера і Е. Еріксона в 60-х роках ХХ ст. [4, с. 44].

Якщо звернутися до словників, наприклад до латино-російського словника І. Дворецького, ми можемо констатувати походження терміну «ідентичність» від пізньолатинського слова «identitas» коренем якого виступає слово «idem», що означає один і той самий» [3, с. 468].

Етимологічний аналіз терміну «ідентичність» здійснює П. Рікер у своїй праці «Сам як інший», розкриваючи його неоднозначність: «У різних значеннях вираз «той самий» вживається в рамках порівняння; протилежностями йому служать: «інший», «той, що відрізняється», «відмінний», «нерівний», «обернено спрямований». Вагомість цього порівняльного вживання терміну «той самий» здалася мені настільки значною, що відтепер я буду вважати «самототожність» синонімом ідентичності від idem, якій протиставлятиму самість як ідентичність від ipse» [11, с. 17].

П. Рікер робить вагомий внесок у розуміння діалектичного змісту поняття «ідентичність», розкриваючи його семантичну неоднорідність у сучасному філософському дискурсі: «...тонка нитка, яка з'єднує «*même*» в положенні після «*soi*» з «*même*» як прикметником, в сенсі «ідентичний» або «подібний», не перервана. Інша справа складається з англійською та німецькою мовами, де *same* [той самий не може поєднуватися з *self* [себе], а слова *derselbe*, *dieselbe* і *gleich* [те ж саме] – с *Selbst* [сам]. В ідентичності від *ipse* задіяна діалектика, додаткова по відношенню до діалектики самості і самототожності, а саме діалектика «Я» та «іншого, ніж Я» [11, с. 17, 18]. Філософський аналіз поняття «ідентичність» представлений П. Рікером, надзвичайно актуалізує його значення в контексті проблеми культурної ідентичності, оскільки звертає увагу на необхідність осмислення сутності ідентичності як співвідношення самототожного Я людини та її самості як «Іншого». Таким чином, постає можливість усвідомити чим саме є ідентичність у колі культурологічних проблем.

Вперше феномен культурної ідентичності стає об'єктом наукового дослідження у західному полікультурному середовищі, оскільки саме американське суспільство особливо відрізнялося своїм етнічним та расовим різноманіттям. Український дослідник феномену культурної ідентичності С. Бойчук зазначає, що введення поняття «ідентичність» у коло культурологічних проблем завдячує представникам західної етнопсихологічної школи «культура та особистість», а саме Маргарет Мід та Рут Бенедикто [2, с. 88]. Слід зауважити, що на відміну від представників американської етнопсихологічної школи, європейські філософи розглядають поняття ідентичності як культурологічну проблему, дещо під іншим кутом.

Довгий час термін «ідентичність» належав до соціальних та психологічних наук. У культурологію термін ідентичність увійшов досить нещодавно: «Тільки після достаньно довгої практики використання в соціологічних та психологічних науках поняття «ідентичності» опинилося серед культурологічних

термінів. «Культурологічний» вік терміна «ідентичність» значно менший ніж «соціологічний та «психологічний»» [2, с. 13].

У культурологічному сенсі ідентичність розглядають: Ф. Боас (ідентичність у полікультурному середовищі), Е. Гуссерль (феноменологічний аспект культурної ідентичності), Е. Еріксон (криза культурної ідентичності), П. Рікер (ідентичність як культурний феномен), Е. Фромм (гуманістичний підхід до осмислення проблем культурної ідентичності), Ю. Хабермас (культурна ідентичність в умовах глобалізації).

Вагомий науковий внесок у дослідження ідентичності як культурологічної проблеми, на сьогоднішній день здійснює Ю. Хабермас, розкриваючи феномен ідентичності в контексті глобалізаційних процесів. Ідентичність філософ визначає у сучасному світі як основну передумову соціалізації людини: «Класична соціологія ніколи не сумнівалася в тому, що здатні до мови і дії суб'єкти можуть вибудовувати цілісність своєї особистості лише в контексті картини світу і систем моралі, що забезпечують ідентичність» [15, с. 193]. Навіть причини виникнення кризи ідентичності Ю. Хабермас вбачає у відділенні індивіда від суспільства та, як наслідок – втрати сенсу свого існування: «...головна загроза подібного відділення-це загроза відсутності сенсу. Реальність та ідентичність зловісно трансформуються у безглузді фігури жаху» [15, с. 195].

Особливої уваги заслуговує гуманістичний підхід Е. Фромма, щодо визначення проблеми ідентичності у її культурологічному сенсі. Ідентичність для Е. Фромма пов'язана з первісною формою свідомості, яка являла собою невіддільність людини від природи. Для Е. Фромма ідентичність має гуманістичний та культурологічний характер, оскільки пролягає червоною ниткою через всю історію розвитку людства і виражає прагнення людини до високих почуттів, до найвищого рівня любові – любові до Бога. Він описує ідентичність як ототожнення людини себе з навколишнім світом, тобто природою: «Земля, тварини, дерева – все ще становили світ людини. Вона ототожнювала себе з тваринами, і це виражалось в носінні звірячих масок, поклонінні тотему тваринного і тваринам-богам» [14, с. 25, 26]. Далі, описуючи прагнення людини до єдності через ототожнення себе з іншими людьми, Е. Фромм пояснює наскільки важливо для людини досягнути свою сутність через ідентичність: «Щоб відчуття почуття ідентичності, необхідно проникнути вглиб – від периферії до центру. Якщо я збагнув іншу людину лише поверхнево, я збагнув лише відмінності, які розділяють нас. Якщо я проник в її сутність, я збагнув нашу ідентичність, факт нашого братства» [14, с. 25, 63].

Осмислення проблеми культурної ідентичності в історії європейської філософії виражається у багатоманітному спектрі підходів та концепцій дослідження антропосоціокультурогенезу. Переважна більшість таких концепцій та підходів у даній роботі представлена в якості бінарної моделі, яка лежить в основі як групової так і одичної ідентичності людини.

Бінарна модель культурної ідентичності конструється на основі різноманітних інтерпретацій Я-концепції в історії європейської філософії і осмислюється у категоріях «тотожності» та «протяжності».

Окрім бінарного підходу та бінарних моделей ідентичності існує триадична модель, яка розкривається через застосування метаантропологічного підходу до осмислення проблеми культурної ідентичності.

Основи метаантропологічного підходу віднаходимо у триадичній концепції осмислення феномену ідентичності, яка в ході дослідження представляється у роботах Г. В. Ф. Гегеля, Е. Гусерля, Е. Фромма, Н. Хамітова та К. Юнга. В результаті застосування даного підходу формується триадична модель ідентичності, яка дає можливість осмислити даний феномен у трьох категоріях: «тотожність», «протяжність» та «взаємодія».

Засновник метаантропологічного вчення – Н. Хамітов так характеризує розвиток та значимість поняття «ідентичності» в історії європейської філософії: «У західно-європейській філософії вживання поняття «ідентичність» в цілому еволюціонує від гносеології та онтології до філософської антропології, філософії культури та філософії екзистенції» [12, с. 131, 132]. Для того, щоб зрозуміти яким чином людина здатна зберігати автентичність свого існування в культурі, постійно втрачаючи самототожність свого Я для того, щоб прийняти себе як Я-іншого, необхідно віднайти кореляти поняття «ідентичність» та «культурна ідентичність» в історії європейської філософії.

Осмислення феномену ідентичності бере свій початок з античних часів, де постає в якості онтологічної категорії. Парменід першим зробив визначальний крок у даному напрямі, визначивши ідентичність як онтологічну самототожність через формулювання закону тотожності мислення та буття: «Те, що висловлюється і мислиться, необхідно має бути сущим [«тим, що є»], бо є – буття, А ніщо – не є: прошу тебе обміркувати це. Бо без сущого, про який вона (думка) висловлена, Тобі не знайти мислення. Тому що немає і не буде нічого, Крім сущого [«того, що є»], так як Мойра прикувала його Бути цілісним і нерухомим. Тому [порожнім] ім'ям буде все» [8, с. 295].

Платон тотожним вважав будь-яке дещо, що зберігає свою сталість по відношенню до самого себе: «Рух є і тотожним і не тотожним, і не засмучуватися. Адже, коли ми назвали його тотожним і не тотожним, ми висловилися неоднаково: якщо вже ми називаємо його тотожним, ми говоримо так через його причетність до тотожного відносно нього самого; якщо ж, навпаки, ми називаємо його не тотожним» [10, с. 380].

На відміну від Платона розуміння тотожності як незмінності або сталості по відношенню до самих себе будь-яких речей або явищ у світі, у філософії Аристотеля характеризується неперервністю самототожності, що є першим кроком до осмислення категорії протяжності в контексті як мислення, так і буття. Тотожності значенні подібності Аристотель пояснює через привхідне: «Тотожним або одним і тим же, називається те, що тотожне як привхідне» [1, с. 157], а тотожність як єдність та неперервність Аристотель виражає через не привхідне, тобто через неперервність: «Те, що називається єдиним самим по собі ... називається так завдяки неперервності» [1, с. 157].

Аналізуючи визначення феномену ідентичності, здійснене античними філософами, доходимо до висновку, що поняття «τὸ αὐτό» у філософії Аристотеля корелює з поняттям «ідентичність», оскільки саме він вкладає

дає у поняття тотожності значення діалектичної взаємодії протилежностей у їх єдності. Отже, в античній філософії феномен ідентичності вперше осмислюється в таких категоріях як «тотожність» та «протяжність», тобто в якості бінарної моделі.

У філософії Нового часу поняття «ідентичність» набуває особистісного змісту з появою такого поняття як «мислячий суб'єкт». Мисляче «Я» Р. Декарта є самототожним, а ідентичність проявляє себе у сумніві до будь-чого. Раціоналістична концепція Р. Декарта обґрунтовує феномен ідентичності суто теоретично як ідею тотожності «Я», що міститься в середині самого «Я». У філософії емпіристів Дж. Локка та Д. Юма ідентичність ґрунтується не на ідеї тотожності, а на пам'яті індивіда як прояві цілісності його особистості.

Згідно з філософією Дж. Локка ідентичність обумовлена особистою пам'яттю індивіда та забезпечує цілісність його свідомості: «бо, наскільки розумно істота може повторювати ідею минулої дії з тією ж самою свідомістю про неї, яка у нього була спочатку, і з тією ж самою своєю свідомістю про всяку теперішню дію, настільки вона і є одна й та ж особа. Завдяки усвідомленню своїх теперішніх думок і дій розумна істота буває для себе особистістю тепер» [7, с. 388, 389].

Поняття «ідентичність» для емпіриста Д. Юма, так як і для Дж. Локка, має особистісний характер і постає в якості індивідуальної призми сприйняття людиною об'єктивного світу речей в якому вона існує.

Філософський аналіз поняття «ідентичність», здійснений в епоху Нового часу Дж. Локком, Д. Юмом та Г. В. Лейбніцом, вкладає в основу феномену ідентичності певні психічні процеси, що керуються індивідуальним досвідом сприйняття та пам'яттю людини. Таким чином, феномен ідентичності осмислювався в якості бінарної моделі у категоріях тотожності та протяжності у філософії Р. Декарта та в рамках емпіричної філософії Д. Юма, Дж. Локка та Г. В. Лейбніца.

Німецька класична філософія розглядає ідентичність, як і у Новому часі, в якості невід'ємної частини свідомості, але на першому місці, вже не стоїть сприйняття як суб'єктивний прояв ідентичності. На перше місце І. Кантом виноситься апріорна форма свідомості «Я», де ідентичність – це результат її єдності та самототожності: «Емпірична єдність свідомості за допомогою асоціації уявлень, саме пособі є явищем зовсім випадковим. Чиста форма споглядання в часі підпорядкована первинній єдності свідомості тільки тому, що різноманітне в спогляданні головним чином відноситься до одного і того ж Я мислю, отже, вона підпорядкована первинній єдності свідомості за рахунок чистого синтезу розуму, аргіогі, що лежить в основі емпіричного синтезу. Тільки ця початкова єдність має об'єктивну значимість, між тим як емпірична єдність має лише суб'єктивну значимість» [6, с. 132]. Говорячи про чисту форму споглядання в часі, очевидним є те, що І. Кант має на увазі апріорне Я, яке являє собою первинну єдність свідомості. Різноманітне у спогляданні І. Кант відводить емпіричному Я, яке є самототожним. Оскільки час та простір у філософії І. Канта є формою чистого споглядання апріорного Я, воно осмислюється у категорії протяжності, тоді як емпіричне Я, осмислюється у категорії тотожності.

Таким чином, феномен ідентичності в рамках дуалістичної Я-концепції закладеної І. Кантом, осмислюється в якості бінарної моделі і розкривається у категоріях тотожності та протяжності. Ідентичність постає як відношення двох типів Я: абсолютного Я, або ідеального та емпіричного Я як індивідуального досвіду сприймання. У філософії Г. В. Ф. Гегеля ідентичність вперше осмислюється як триадична модель. Поняття ідентичності корелює з поняттям самосвідомості, яке Г. В. Ф. Гегель осмислює як співвідношення одиничного та загального.

У некласичній філософії поняття ідентичності набуває процесуального характеру через появу терміну «ідентифікація», який набув широкого застосування завдяки працям З. Фрейда. Феномен ідентифікації З. Фрейд визначав як підсвідомий процес: «В умовах формування симптомів, тобто витіснення і панування механізмів несвідомого, часто трапляється, що об'єктивний вибір знов стає ідентифікацією, тобто «Я» переймає якості об'єкта. ...ідентифікація абсолютно позбавлена об'єктного відношення до лица, що копіюється» [13, с.473]. Для З. Фрейда ідентифікація постає в якості Его-ідентичності, що виражається у внутрішній самототожності індивіда.

Зважаючи на те, що фрейдівська модель людської психіки представлена як: Его, Супер-Его та Воно, феномен ідентичності у даній структурі закладається підсвідомим процесом ототожнення або ідентифікації Его із Супер-Его через Воно: «спадкове «Воно» вміщає в собі залишки незліченних життів «Я», і коли «Я» черпає своє «Над-Я» з «Воно», то воно можливо, лише відновлює більш старі образи «Я»» [13, с.537]. З. Фрейд осмислює людську психіку через неперервність і її значення у процесі формування ідентичності: «Без припущення масової психіки, неперервності у житті почуттів людей, що дає можливість не звертати уваги на переривчастість душевних актів, внаслідок загибелі індивідів, психологія народів взагалі не може існувати» [13, с.513]. Таким чином, під ідентичністю у філософії З. Фрейда розуміється процес ідентифікації у вигляді бінарної моделі ототожнення «Его» із «Супер-Его» у неперервному «Воно».

Слід відмітити, що психоаналіз, все ж таки виходить за рамки предмету свого дослідження - Его-ідентичності, оскільки це є лише один з основних компонентів феномену ідентичності, якому присвячено переважну більшість досліджень у галузі психології, окрім соціальних напрямків.

К. Юнг, вводячи в рамках психоаналітичної традиції поняття «архетип самості» - у своїх дослідженнях виходить за межі Его-ідентичності. Стосовно самого автора терміну «Его-ідентичність» - Е. Еріксона, дослідник взагалі не вживає поняття «самість», але розкриває сутність ідентичності через її кризу, вводячи і сам термін «криза ідентичності» [5, с.18, 26].

Отже, психологія не робить предметом дослідження саму природу ідентичності, навідміну від філософії. Серед філософів, що досліджують ідентичність в рамках психоаналітичної традиції - лише К. Юнг осмислює феномен ідентичності як «ipse». Тобто, через компоненту самості, не зупиняючись лише на ідентичності як «idem» - Его-ідентичності. Таким чином, поняття ідентичності у психоаналітичній

традиції набуває трансперсонального значення, що значною мірою відобразилося у сучасному філософському дискурсі. Про це свідчить переважна більшість філософських текстів, у яких термін «ідентичність» синонімічно замінюється термінами «самість» або «самосвідомість».

Его-ідентичність для К. Юнга не є показником зрілості особистості, але виступає передумовою її становлення: «Особистість як цілісний феномен не співпадає з Его, тобто із свідомою особистістю, але утворює деяку сутність, яку слід відрізнити від Его» [16, с.38]. Его є посередником між внутрішнім та зовнішнім світом індивіда, але те, що робить індивіда особистістю для К. Юнга є набагато ширшим та глибиннішим - це не просто комплекс психічних процесів в цілому, а та цілісність, яка досягається людиною завдяки архетипу самості: «Я пропоную особистість в цілому, яка, незважаючи на свою даність, не може бути пізнана до кінця, називати самістю. Его, за визначенням, підпорядковане самості та відноситься до неї як частина до цілого» [16, с.37]. Отже, осмислення ідентичності у філософії К. Юнга являє собою триадичну модель, в якій Его-свідомість є посередником між індивідуальним несвідомим людиною та колективним несвідомим. Самість як частина індивідуального несвідомого забезпечує цілісність особистості в умовах взаємодії Его-свідомості та колективного несвідомого, в результаті чого формується ідентичність.

Підсумовуючи визначення ідентичності в рамках психоаналітичної традиції, можемо сказати, що поняття «ідентичність» є набагато ширшим у порівнянні з поняттям «ідентифікація». Ідентичність являє собою результат не лише ототожнення «Я» з предметами та явищами зовнішнього світу (процесу ідентифікації), але й цілісності особистості як єдності її внутрішнього світу із зовнішнім.

Роблячи загальний висновок, можемо стверджувати, що осмислення феномену ідентичності у європейській філософії починається від онтологічної самототожності і доходить до Я-концепції у некласичній філософії. Некласична філософія значно розширює осмислення феномену ідентичності, оскільки розглядає його в контексті психології, соціології, феноменології та культурології. Однак розуміння даного феномену у некласичній філософії не знімає проблеми конструктивного вирішення проблеми ідентичності - її кризи, яка може виникати через невпізнання особистістю себе в представниках інших ідентичностей.

Ідентичність не може бути обмежена лише психологічним змістом, тобто не може бути зведена лише до процесу ідентифікації. Ототожнення власного «Я» з іншими особистостями є принципом наслідування людиною певних норм поведінки, але ідентичність формується лише в результаті самоусвідомлення особистістю своєї приналежності до певної культури, релігії, нації, родини, тощо.

Від античності до німецької класичної філософії феномен ідентичності осмислювався здебільшого як процес ототожнення. Г. В. Ф. Гегель та, надалі Е. Гуссерль, Е. Фромм та К. Юнг, доповнюють зміст ідентичності співвіднесенням та розпізнаванням, що

надзвичайно актуалізує даний феномен в контексті людського буття в культурі.

Можна сказати, що у лоні психоаналітичної традиції формується розуміння феномену ідентичності як співвідношення Я та самості індивіда. Таким чином, трансперсональне значення поняття «ідентичність» постає у досвіді Іншого, що розкриває феномен ідентичності в якості культурологічної проблеми.

Список використаних джерел

1. Аристотель Метафизика. Кн.1 // Аристотель. Соч. В 4 т. - М.: Мысль, 1976. - Т.1. - 550 с.
2. Бойчук С. Феномен культурної ідентичності: філософсько-методологічний аналіз: Дис... канд. наук: 09.00.04 - Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. - К., 2009. - 228 с.
3. Дворецкий И. Х. Латино-русский словарь. - М.: «Русский язык», 1976. - 1096 с.
4. Денисюк Ж. З. Масова культура і проблеми національно-культурної ідентичності в умовах глобалізації. // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв: Наук. журнал. - К.: Міленіум, 2009. - № 2. - 142 с.
5. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э.Эриксон; [пер. с англ. А. В. Толстух]. - М.: Прогресс, 1996. - 344с.
6. Кант И. Критика чистого разума // Соч. - М.: Мысль, 1994. - Т.3. - 591 с.
7. Локк Дж. Опыт о человеческом разумении // Локк Дж. Соч.: в 3 т. - М., 1985. - Т.1.
8. Парменид. О природе/ Парменид // Фрагменты ранних греческих философов. - М.: Наука, 1989. - Ч.1.
9. Попов В. Теологічно-філософський контекст народження «ідентитас» Наукові записки. Серія «Культурологія» (Проблеми культурної ідентичності: глобальний та локальний виміри. Матеріали міжнародної наукової конференції). - Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. - Вип.5. - 668 с.
10. Платон. Софист / Платон. - М.: Мысль, 1970. - (Сочинения: в 3 т. / Платон; Т.2).
11. Рикер П. Я-сам как другой / Пер. с франц. - М.: Издательство гуманитарной литературы, 2008 (Французская философия XX века). - 416с.
12. Философская антропология: словарь / Под редакцией доктора философских наук, профессора Н. Хамитова. - К.: КНТ, 2011. - 472с.
13. Фрейд З. По ту сторону принципа удовольствия / Худож.-оформитель Б. Ф. Бублик. - Харьков: Фолио; М.: ООО «Издательство АСТ», 2001. - 624 с.
14. Фромм. Искусство любить: Исследование природы любви: Пер. с англ. - М.: Педагогика, 1990. - 160 с.
15. ХабермасЮ. Проблема легитимации позднего капитализма. - Москва: издательство «Праксис», 2010. - 264с.
16. ЮнгК. Г. АІОН. Исследование феноменологии самости. - М.: Рефл-бук; Киев: Ваклер, 1997. - 336 с.

References

1. Aristotel' Metafizika. Kn.I // Aristotel'. Soch. V 4 t. - M.: Mysl', 1976. - T.1. - 550 s.
2. Boychuk S. Fenomen kul'turnoi' identychnosti: filosofsk'kometodologichnyy analiz: Dys... kand. nauk: 09.00.04 - In-t filosofii' im. G.S. Skovorody NAN Ukraїny. - K., 2009. - 228 s.
3. Dvoreckij I.H. Latino-russkij slovar'. - M.: «Russkij jazyk», 1976. - 1096 s.
4. Denysjuk Zh.Z. Masova kul'tura i problemy nacional'no-kul'turnoi' identychnosti v umovah globalizacii'. // Visnyk Derzhavnoi' akademii' kerivnyh kadriv kul'tury i mystectv: Nauk. zhurnal. - K.: Milenium, 2009. - № 2. - 142 s.
5. Jerikson Je. Identychnost': junost' i krizis / Je.Jerikson; [per. s angl. A.V. Tolstih]. - M.: Progress, 1996. - 344 s.
6. Kant I. Kritika chistogo razuma // Soch. - M.: Mysl', 1994. - T.3. - 591 s.
7. Lokk Dzh. Opyt o chelovecheskom razumenii // Lokk Dzh. Soch.: v 3 t. - M., 1985. - T.1.
8. Parmenid. O prirode / Parmenid // Fragmenty rannih grecheskih filosofov. - M.: Nauka, 1989. - Ch.1.
9. Popov V. Teologichno-filosofsk'kyj kontekst narodzhennja «identitas» Naukovi zapysky. Serija «Kul'turologija» (Problemy kul'turnoi' identychnosti: global'nyj ta lokal'nyj vymiry. Materialy

mizhnarodnoi' naukovoї konferencii'). - Ostrog: Vydavnyctvo Nacional'nogo universytetu «Ostroz'ka akademija», 2010. - Vyp.5. - 668 s.

10. Platon. Sofist / Platon. - M.: Mysl', 1970. - (Sochinenija: v 3 t. / Platon; T.2).
11. Riker P. Ja-sam kak drugoj / Per. s franc. - M.: Izdatel'stvo gumanitarnoj literatury, 2008 (Francuzskaja filosofija XX veka). - 416 s.
12. Filosofskaja antropologija: slovar' / Pod redakciej doktora filosofskih nauk, professora N.Hamitova. - K.: KNT, 2011. - 472 s.
13. Frejd Z. Po tu storonu principa udovol'stvija / Hudozh.-oformitel' B.F. Bublik. - Har'kov: Folio; M.: OOO «Izdatel'stvo AST», 2001. - 624 s.
14. Fromm. Iskusstvo ljubit': Issledovanie prirody ljubit': Per. s angl. - M.: Pedagogika, 1990. - 160 s.
15. Habermas Ju. Problema legitimacii pozdnego kapitalizma. - Moskva: izdatel'stvo «Praksis», 2010. - 264 s.
16. Jung K.G. AION. Issledovanie fenomenologii samosti. - M.: Refl-buk; Kiev: Vakler, 1997. - 336 s.

Smirnova O.D., postgraduate student, Department of philosophical anthropology, philosophy of culture, the Institute of Philosophy of Education and Science of National Pedagogical Dragomanov University(Ukraine, Kiev), tg88@bigmir.net

Historical and philosophical analysis of the concepts of «identity» and «cultural identity» in European philosophy

It defines the conceptual foundations of approaches to the definition of «identity», «cultural identity» and «cultural identity crisis» in the history of European philosophy. During the historical discourse in Article phenomenon of identity disclosed as an ontological and epistemological category, which significantly expands the methodological aspect of his researching in the context of the crisis of cultural identity.

Keywords: identity, cultural identity, identification, ego-identity, self, psychoanalysis.

Смирнова А. Д., аспирантка кафедри філософської антропології, філософії культури, Інститут філософського образования і науки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), tg88@bigmir.net

Историко-философский анализ понятий «идентичность» и «культурная идентичность» в европейской философии

Определяются концептуальные основы подходов к определению понятий «идентичность» и «культурная идентичность» в истории европейской философии. В ходе исторического дискурса в статье феномен идентичности раскрывается в качестве онтологической и гносеологической категории, что значительно расширяет методологический аспект его исследования в контексте проблемы кризиса культурной идентичности.

Ключевые слова: идентичность, культурная идентичность, идентификация, Эго-идентичность, самость, психоанализ.

* * *

УДК 17.021.2:[005.342+008]

Старовойт О.

кандидат філософських наук, докторант Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

СУСПІЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Інноваційна культура культивування креативно-модернового мислення, почуттів і діяльності особистості, спрямованих на пошук та реалізацію шляхів, ресурсів, способів розвитку суспільства на підставі гуманітарних пріоритетів і цінностей. Становлення, піднесення та ефективне функціонування такої культури залежить від базових чинників, головними серед яких є не тільки суспільне середовище, але й спрямованість політичної системи, конституційно визначені права і свободи особистості, загальний стан культурно-просвітницької роботи, природа та спрямованість функціонування ЗМІ й системи суспільного виховання тощо. Водночас саме від суспільного середовища залежать особливості впровадження культурних інновацій у сучасному українському трансформаційному суспільстві.

Ключові слова: суспільне середовище, інновація, соціальна інновація, інноваційна культура.